

Чи можна легко замінити українську пшеницю? Аналіз торговельних потоків

02.08.2022

ВСТУП

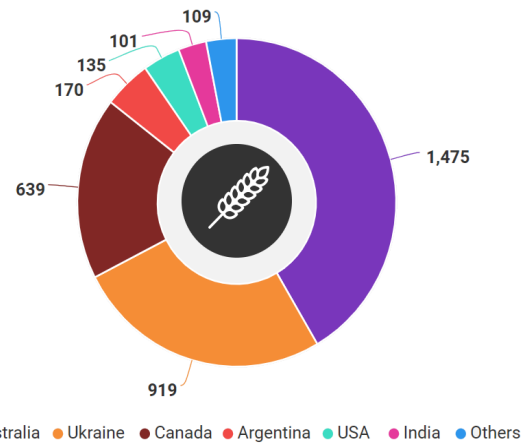
Повномасштабне вторгнення РФ в Україну серйозно підриває продовольчу безпеку світу з різних сторін. У цьому звіті ми описуємо зміни у світових торговельних потоках. Зокрема, як головні імпортери української пшениці, а саме Індонезія, Туреччина, Бангладеш, Марокко, Єгипет і Туніс, змінили джерело її надходження через малі поставки української пшениці на світовий ринок у зв'язку з блокадою морських портів. У звіті також описується роль Чорноморського регіону у балансі світового ринку пшениці та аналізується експорт зерна з України та РФ після початку війни.

І. ЯК ГОЛОВНІ ІМПОРТЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ ПШЕНИЦІ ЗАМІНЮЮТЬ НЕСТАЧУ І ЧИ ЗАМІНЮЮТЬ ВЗАГАЛІ

ІНДОНЕЗІЯ

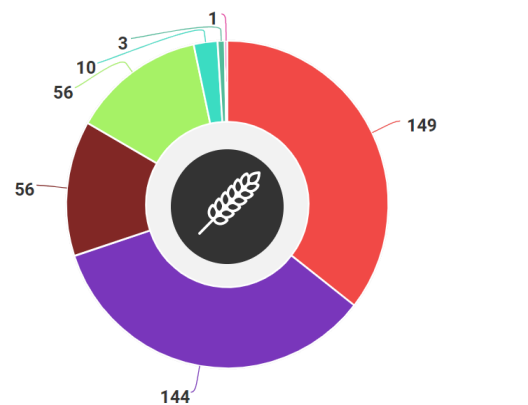
У 2021 році українська пшениця становила майже третину від загальних поставок пшениці в Індонезію. Після початку війни в Україні у лютому 2022 року українська пшениця була здебільшого замінена австралійською та аргентинською. Пшениця з Австралії є типовою для ринку Індонезії через близьке розташування країн, тоді як частка аргентинської пшениці значно зросла порівняно з 2021 роком. У березні 2022 року кожна з країн становила третину від загального імпорту пшениці в Індонезію, а останню третину складали США, Бразилія та Індія. До цього сезону останні дві країни не вважалися великими постачальниками пшениці на світовому сільськогосподарському ринку.

ДІАГРАМА 1. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ В ІНДОНЕЗІЮ, 2021 (МЛН ДОЛАРИВ США)

Джерело: ITC Trade Map

ДІАГРАМА 2. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ В ІНДОНЕЗІЮ, БЕРЕЗЕНЬ 2022 (МЛН ДОЛАРИВ США)

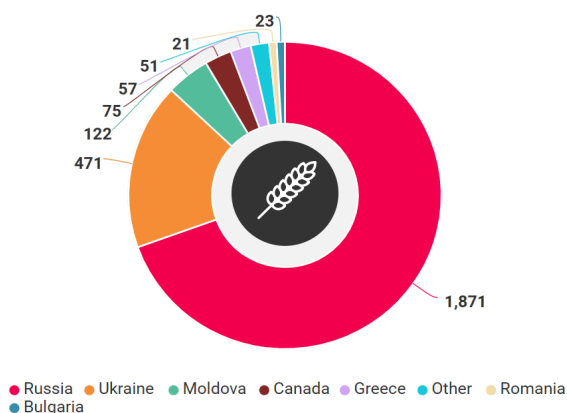
Джерело: ITC Trade Map

ТУРЕЧЧИНА

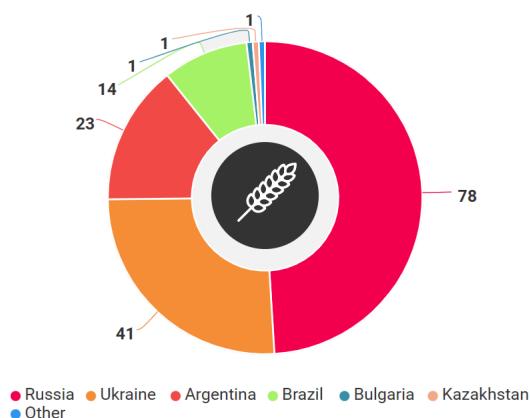
У 2021 році Туреччина сильно залежала від російської пшениці: її частка становила майже 75%. На другому місці була Україна (20%). На відміну від Індонезії, Туреччина продовжила импорт української пшениці, при цьому частка РФ все ще залишилася суттєвою (майже 50%). Майже чверть імпортованої в березні 2022 року пшениці походила з Південної Америки. Це свідчить про намір Туреччини урізноманітнити джерела надходження зерна та підтверджує становлення Бразилії як світового постачальника пшениці.

ДІАГРАМА 3. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ У ТУРЕЧЧИНУ, 2021 (млн доларів США)

Джерело: ITC Trade Map

ДІАГРАМА 4. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ У ТУРЕЧЧИНУ, БЕРЕЗЕНЬ 2022 (млн доларів США)

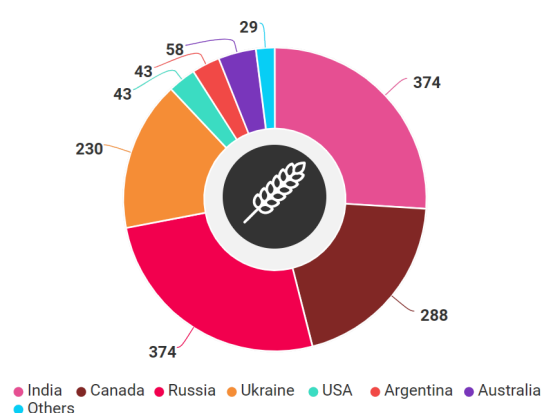

Джерело: ITC Trade Map

БАНГЛАДЕШ

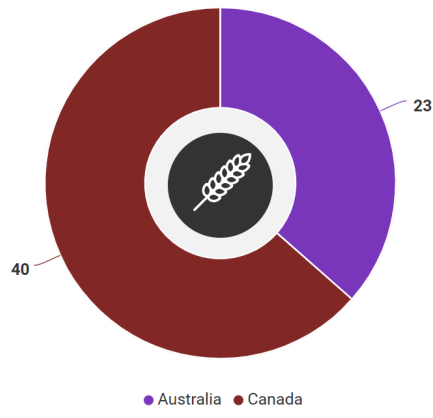
У 2021 році Бангладеш мав широкий спектр постачальників пшениці, а Україна була четвертим найбільшим імпортером. Однак, у березні 2022 року пшениця надходила лише з Австралії та Канади. Це свідчить про те, що Україна, РФ, Індія та США перестали постачати у Бангладеш. Частка Канади в імпорті березня 2022 року становила близько 65% (у 2021 році - 20%). Можна припустити, що упродовж наступних місяців Бангладеш буде імпортувати південноамериканську пшеницю, щоб мати різні джерела надходження зерна.

ДІАГРАМА 5. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ У БАНГЛАДЕШ, 2021 (млн доларів США)

Джерело: ITC Trade Map

ДІАГРАМА 6. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ У БАНГЛАДЕШ, БЕРЕЗЕНЬ 2022 (млн доларів США)

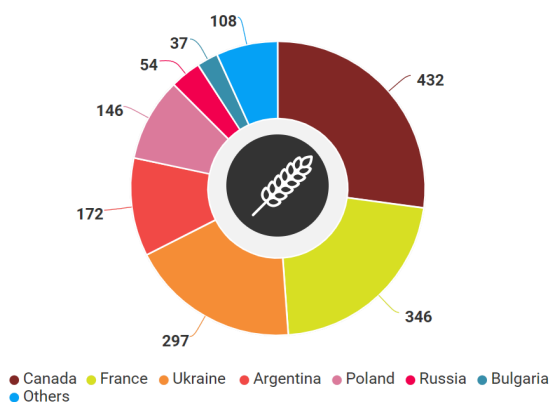
Джерело: ITC Trade Map

МАРОККО

Структура імпорту пшениці в Марокко, наведена нижче, вказує на те, що першими трьома найбільшими імпортерами є Канада (30%), Франція (20%) та Україна (16%). Дані про імпорт в Марокко поки що не оприлюднено, але згідно зі звітом World-Grain, опублікованим 1 червня, у 2022 році очікується, що Марокко продовжить імпортувати пшеницю з вищезгаданих країн. Ймовірно, що в структурі імпорту 2022 року може бути і РФ.¹

ДІАГРАМА 7. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ У МАРОККО, 2021 (МЛН ДОЛАРИВ США)

Джерело: ITC Trade Map

ЄГИПЕТ

До початку війни РФ була найбільшим експортером пшениці у Єгипет (45%), за нею йшли Україна (23%) і Румунія (16%). Згідно Bloomberg², Єгипет наразі розглядає Аргентину та Францію як нових основних постачальників пшениці. На останньому тендері, який відбувся 20-21 липня, було оголошено, що Єгипетське державне агентство GASC закупило 760 тис. т пшениці: 390 тис. т з Франції, 310 тис. т з РФ, і по 30 тис. т з Німеччини та Литви³. Отже, з початку вторгнення, частка чорноморської пшениці в імпорті Єгипту різко зменшилася.

¹<https://www.world-grain.com/articles/16313-focus-on-morocco#:~:text=Morocco's%20total%20grains%20imports%20are,tonnes%2C%20down%20from%202.9%20million>

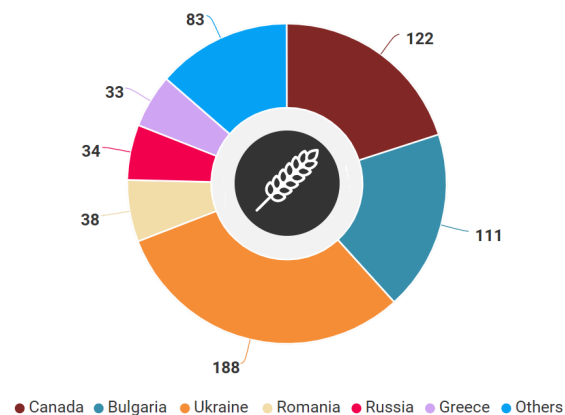
²<https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-29/egypt-wheat-imports-may-fall-to-9-year-low-as-war-disrupts-trade>

³<http://www.sunseedman.com/>

ТУНІС

Протягом минулих сезонів Туніс отримував пшеницю здебільшого з України (32%), Канади (19%) та Болгарії (16%). Через війну РФ, Туніс переживає гостру продовольчу кризу. На сьогодні не оприлюднено даних щодо імпорту пшениці у Туніс з моменту вторгнення.

ДІАГРАМА 8. ІМПОРТ ПШЕНИЦІ У ТУНІС, 2021 (МЛН ДОЛАРИВ США)

Джерело: ITC Trade Map

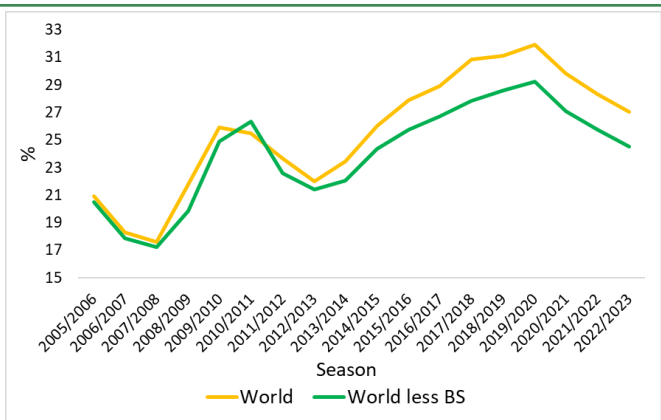
II. РОЛЬ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ У БАЛАНСІ СВІТОВОГО РИНКУ ПШЕНИЦІ

БАЛАНС СВІТОВОГО РИНКУ

За даними USDA, за останні роки у глобальній продовольчій безпеці зростає роль Чорноморського регіону. Напруженість ринку можна приблизно оцінити співвідношенням запасів до використання (stock-to-use ratio), яке є співвідношенням між залишковими запасами та обсягом споживання. Графік 9 показує, що: а) поточні запаси пшениці до використання низькі, але все ще далекі від історично низького рівня під час продовольчої кризи 2007-2008 років; б) різниця між stock-to-use ratio для світового ринку та для світового ринку за винятком України та РФ, збільшується протягом останніх років. Станом на сезон 2022/23, цей розрив становить 2,5%. Це означає, що суттєва частина світових поставок зерна накопичується у Чорноморському регіоні і може бути заблокована.

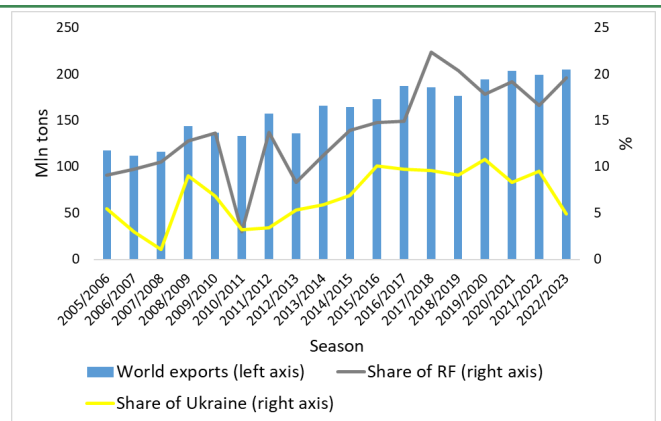
Графік 9. Співвідношення запасів пшениці до використання для світового ринку

Джерело: USDA

Оскільки коефіцієнт використання запасів є відносним показником, він не відображає абсолютних величин через постійне зростання світового споживання. Тим часом збільшення частки чорноморської пшениці у світовому експорті підтверджує її суттєву роль у харчуванні світу.

Графік 10. Частка чорноморської пшениці у світовому експорті

Джерело: USDA

Огляд чорноморського експорту

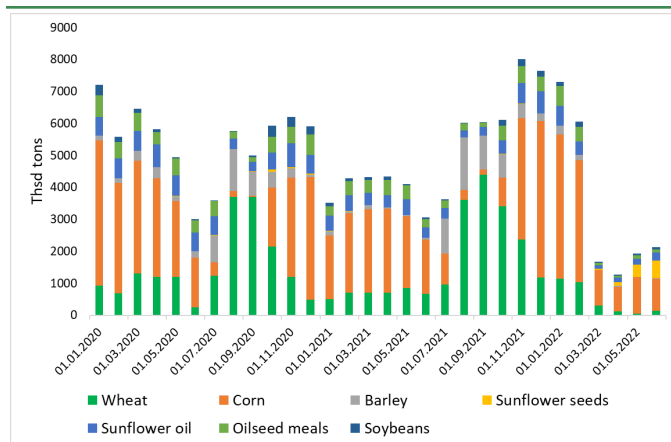
а) Україна

Як зазначалося вище, блокада морських портів в Україні серйозно впливає на експортні потоки.

Станом на 24 лютого, всередині країни залишилося близько 27 млн т зернових, олійних культур і олії. Єдиний шлях експорту цих обсягів – через залізничні станції, розташовані на західному кордоні України, до країн ЄС. З цих пунктів українське зерно доставляється до морських портів Балтії та Румунії. Альтернативою є річкові порти на Дунаї (Ізмаїл, Рені). Звідти зерно можна транспортувати до Румунії.

Щомісячний експорт зерна впав втричі після вторгнення, коливаючись від 1,28 млн т у квітні до 2,17 млн т у червні. За даними "Укрзалізниці", на західному кордоні розташовано 13 залізничних станцій, які можуть завантажувати близько 220 тис. т сухих вантажів на добу. Активно використовуються лише 7, які розташовані на кордоні з Польщею та Румунією. Таким чином, реальні обсяги навантаження складають близько 110 тис. т на добу. Пропускна спроможність обмежена різницею ширини колій в ЄС та Україні, що не дозволяє українським потягам рухатися до інших станцій навантаження в ЄС. Крім того, іноді трейдери зерна зіштовхуються з сильною конкуренцією з експортерами інших товарів, зокрема залізної руди. Решта прикордонних пунктів розташовані поблизу Словаччини та Угорщини. Вони здебільшого ігноруються експортерами через логістичні проблеми та відсутність попиту з боку ЄС у цих напрямках.

Графік 11. Експорт зерна та олії з України

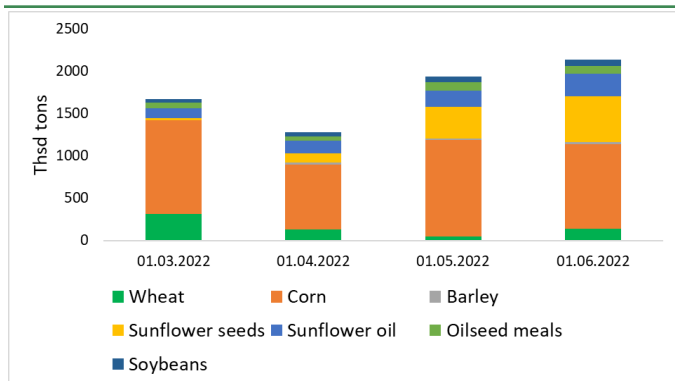

Джерело: Укрстат

Війна вплинула не лише на обсяги експорту с/г товарів, а й на його структуру. Основним експортним товаром залишалася кукурудза, а частка пшениці зменшилася (графік 12). Це можна пояснити а) меншими запасами пшениці; б) змінами в торговельній політиці для підтримки внутрішньої продовольчої безпеки в країні. 6 березня уряд запровадив ліцензування експорту пшениці, кукурудзи, соняшникової олії та інших харчових продуктів. Однак 24 березня ліцензування експорту кукурудзи та соняшникової олії було скасовано. Експорт пшениці залишився дещо обмеженим, оскільки цей продукт вважається стратегічним у воєнний час. У березні-червні, місячні обсяги експорту знизилися. Через новий урожай пшениці, на початку липня було скасовано ліцензування експорту.

ГРАФІК 12. ЕКСПОРТ ЗЕРНА ТА ОЛІЇ З УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВТОРГНЕННЯ

Джерело: Укрстат

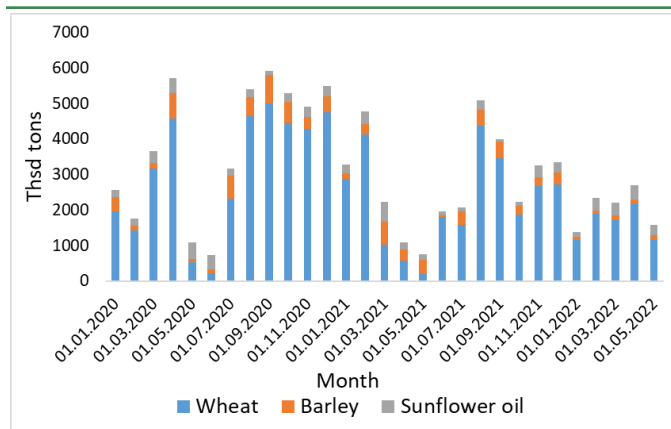
На відміну від пшениці, торгівля кукурудзою не так уповільнилася; фермери пропонували суттєву знижку на внутрішньому ринку для реалізації значних запасів цієї культури. Схожа ситуація була і з насінням соняшнику. У довоєнний період експорт цього продукту був невеликим через експортне мито та великий попит з боку місцевої переробної промисловості. Соняшник експортувався переважно у вигляді соняшникової олії та шроту. Але за останні місяці обсяги експорту насіння соняшнику зросли. Фермери хочуть звільнити місце для зберігання нового врожаю і почали масовий продаж насіння

соняшнику. У багатьох випадках експорт цієї культури був вигіднішим, ніж продаж на переробні заводи, які не були активними покупцями через великі запаси олії.

б) РФ

Експорт зерна з РФ після 24 лютого істотно не впав. За останні місяці обсяг експорту склав близько 2 млн т, що характерно для весни. Крім того, 15 лютого уряд РФ встановив квоту на експорт пшениці у розмірі 8 млн т до 30 червня 2022 року. Станом на 1 червня російські трейдери вже експортували близько 6 млн т пшениці у межах квоти. (Графік 13). Таким чином вони, ймовірно, заповнили квоту до 30 червня.

ГРАФІК 13. ЗАВАНТАЖЕННЯ ЗЕРНА З РФ ПО КРАЇНАХ

Джерело: Logistics OS

Експорт зерна з РФ був на запланованому довоєнному рівні, незважаючи на кілька факторів, які негативно впливали на міжнародний попит. По-перше, надзвичайно твердий рубль чинив тиск на внутрішні ціни і, таким чином, заважав фермерам продавати врожай, оскільки вони намагалися хеджувати валютні ризики, зберігаючи зерно. По-друге, трейдери мають постійні проблемами з доларовими розрахунками за експортними контрактами через відмову іноземних банків працювати з російськими, навіть тими, які не перебувають під санкціями. По-третє, санкції підірвали здатність банків фінансувати експортерів

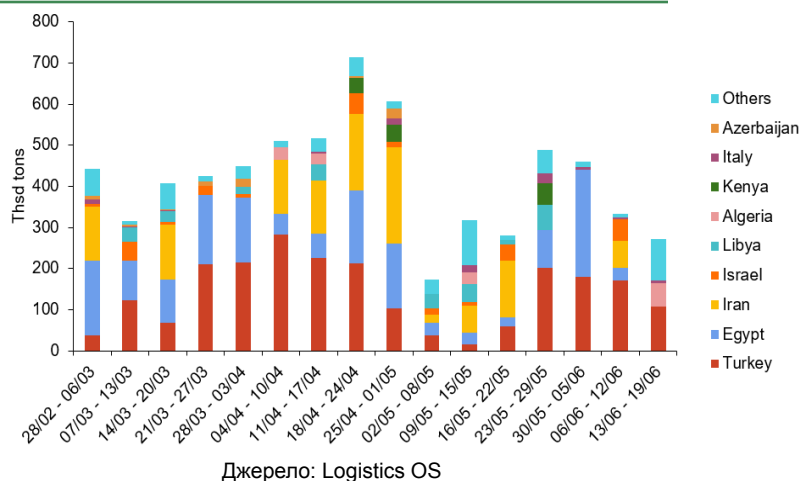
зерна, які не могли надати аграріям передоплату. По-четверте, на логістику вплинуло кілька проблем: високі витрати на фрахт і страхування для РФ, відмова багатьох іноземних суден заходити в порти РФ, проблеми з оновленням електронних навігаційних карт. Зрештою, цінове ралі на світових ринках призвело до підвищення експортного мита на російську пшеницю, обмеживши її конкурентоспроможність.

Основними напрямками для експорту російської пшениці після вторгнення є Туреччина, Єгипет та Іран (Графік 14). У порівнянні з довоєнним періодом, змінилася географічна структура експорту: трейдери РФ орієнтуються на країни, розташовані поблизу. Для багатьох віддалених ринків, таких як Бангладеш і Нігерія, експорт був перерваний.

З подібними проблемами зіткнувся сектор виробництва соняшникової олії. За даними

Олійно-жирового союзу РФ, у перший місяць після вторгнення переробні заводи зіткнулися з дефіцитом насіння соняшнику через низькі фінансові ресурси та обмеження поставок з боку фермерів. Ще однією проблемою для олійного сектору стало транспортування соняшникового шроту залізницею через країни Балтії через загрозу конфіскації вагонів. Тим не менш, у квітні відновилося як виробництво, так і експорт соняшникової олії та шроту. 15 квітня були встановлені квоти на експорт соняшникової олії та шроту в обсязі 1,5 млн т і 0,7 млн т відповідно. Квоти закінчуються 31 серпня 2022 року. Поточні обсяги експорту дозволяють виконати обидві квоти до цієї дати. Російська соняшnikова олія залишається конкурентоспроможною на світовому ринку в умовах відсутності українського походження та зниження експортного мита після зміни методології розрахунку на нього.

ГРАФІК 14. ЗАВАНТАЖЕННЯ ПШЕНИЦІ З РФ ПО КРАЇНАХ

Автори:

Павло Мартишев, Анна Мислицька

КСЕ Центр досліджень продовольства та землекористування

agrifood@kse.org.ua

kse.ua